

A
MAGÁNELZÁRÁS.

DE NAGYIVÁNYI FEKETE GYULA

ELŐADÁSA

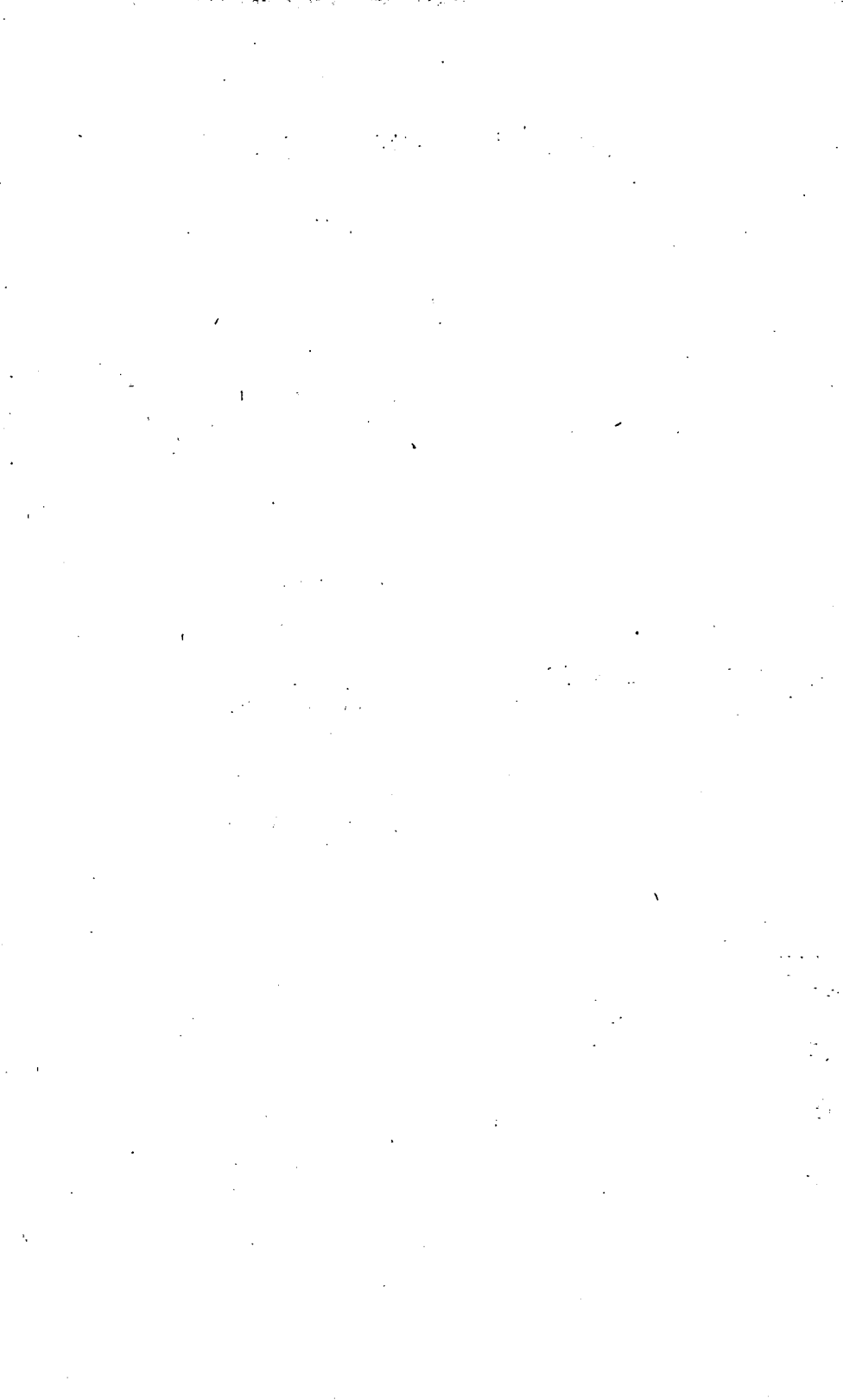
A MAGYAR JOGÁSZEGYLET 1903. ÉVI ÁPRILIS 16-ÁN TARTOTT TELJES ÜLÉSÉN.

VÁMBÉRY RUSZTEM ÉS SZABÓ JÓZSEF FELSZÓLALÁSAIVAL.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT KÖNYVNYOMDÁJA.

1903.

Dr. Nagyiványi Fekete Gyula :

T. Teljes-ülés!

Az európai államokban már egy fél század óta valóságos verseny folyik a börtönök és a fegyintézetek szaporítása tekintetében. Szinte dicsekedni látszanak az egyes államok azzal, hogy ennyi és ennyi fegyintézetet alapítottak ennyi és ennyi czel-lával felszerelve. És ha azt kérdezzük, hogy miért az a sok fegyintézet, erre az egyszdrü válasz az, hogy a criminalitás növekedésével a fegyintézetek számának szaporítása is szükségessé válik. Azonban már most előadásom kezdetén ki kell jelen-tenem azt, hogy ezen fegyintézetek által a társadalom köz-biztonsága, sajnos, egyáltalában nincs megvédve. Ezt mutatja az a körülmény, hogy a criminalitás rendszeresen nő; ha itt-ott különösen a vagyon ellen irányuló merényletek száma apad is, de a mi az európai civilizációra nézve annál szegyenle-tesebb, a személy ellen elkövetett merényletek száma minde-nütt rendszeresen emelkedik. A mi európai gonosztevőink — az amerikaiakról nem is beszélék — a fegyintézeti élettől nem irtóznak, sőt ellenkezőleg, a mint nemsokára ki fogom mu-tatni: örülnek annak, ha a börtönök ajtai mentől többször megnyílnak előttük, mert azokban igen jól érzik magukat.

A criminalitás szaporodására vonatkozó adatokat, a melyek nem tartoznak szorosán jelen előadásom tárgyához, ezút-tal nagyon röviden kívánom érinteni.

Itáliában 1880—1890 közötti tíz éven át — a pénzbün-teséseket és a rendőri elzárásokat ide nem számítva — több mint egy millió embert zártak börtönbe; ugyanazon idő alatt az elítéltek összes száma három millió 230,000 egyén volt, Angolországban csupán büntettek- és vétségekért 1896-ban 134,202 férfit és 45,380 nőt ítéltek el, összesen tehát 179,582

egyént. Ez rendkívül érdekes számot képez, a melyre még vissza fogok térni.

Németországban is rendszeresen emelkedik a criminalitás, mert míg 1882-ben ott 403,595 egyént ítéltek el bűntettek és vétségek miatt, e szám tíz év múlva, 1892-ben, már 524,598-ra emelkedett. Súlyos testi sértés miatt itt 77,391 egyént ítéltek el. Franciaország és Oroszország ugyanazon nyomon haladt. Nálunk Magyarországon 1891—1897-ig terjedő hét év alatt csupán bűntettek és vétségek miatt 586,657 egyént ítéltek el. A szaporodás azonban egyre tart, mert míg 1891-ben 78,463 egyént ítéltek el e czímen, már 1897-ben ezek száma 92,323-ra emelkedett. Ebből látjuk tehát, hogy egyik kollégánk a párisi sajtót és különösen az ottani börtönügyi egyesületnek közlönyét egy kissé félrevezette. Ott folyton hirdetik, hogy Magyarországon apad a bűnözések száma és egész Európában hivatkoznak arra az egyébként jeles szakértőre, a ki voltaképen nem számolt eléggé alaposan a tényekkel, mert ez az állítása, mint látjuk, nem felel meg az igaz helyzetnek. Boldog ember volnék, ha mást konstatálhatnék. Bátor vagyok még megjegyezni, hogy az imént említett nálunk elítélt egyének, a kik a magyarok szégyenét képezik, azt igazolják, hogy mi épen olyan verekedő faj vagyunk, mint az orosz, az olasz vagy a francia. A legkisebb oknál fogva rugunk, harapunk, késsel, bottal, pisztolyal verekedünk, mert hogy egy év alatt testi sértések miatt elítéltek száma 24,879-et tesz ki; ez valóban botrány.

Dr. Vámbéry Rusztem: Melyik évből való ez a szám?

Dr. nagyiványi Fekete Gyula: 1892-ben. Egyébként precíz válaszul megjegyezhetem, hogy ezt közepes számnak kell venni.

Tulajdonképeni tárgyamra térvén át, megjegyzem, hogy főleg a visszaesésekre vonatkozólag Angolországot illetőleg igen érdekes, hivatalos adatokat találunk. Nálunk ilyen számítást még nem láttam, mert ezzel még egy statisztikusunk sem foglalkozott. Angolországban ugyanis a már jelzett 579,807 elítélt közül egyszer elítélt volt 21,932; két ízben elítélt:

10.962; három ízben elítélt 2531; hatszor-tízszor elítélt volt 13,556; 11—20 ízben elítélt volt 11,219; több mint 20-szor elítélt volt 9906 egyén. Ez az utóbbi tömeg az iszákos és dolyfős brit faj szégyene; ezek az ú. n. old offenders. Nem is igen érthető, hogyan lehet manapság Európában 20-szor elítélni valakit és fel nem akasztani, vagy örökre el nem zárni az illetőt. (*Derültség és helyeslés.*)

Az északamerikai Unio államaiban, a mint jól méltóztatik tudni, újabb időben, különösen 1870 óta, az ú. n. Reformatory prison system lépett életbe, vagy jobban mondva a reformatory educational system, mely szerint az amerikaiak inkább kényszer nevelő-, mint fegyintézeteket alapítottak. Ezen általok annyira magasztalt nevelés daczára az 1900-ban Brüsszelben megtartott kongresszusunk alkalmával nekem is a Washingtoni kormány által egy külön hivatalos beszámolás küldetvén, abban a következőket olvashatjuk: «Our great prisons now are little better than seminaries and nurseries of crime. We are contributing to the breeding of a criminal class, which propagates itself under favoring conditions, aided, by a misdirected philanthropy. It must be noted, that along with the new movement has grown up a sickly sentimentality about criminals which has gone too far, and which under the guise of «humanity» confounds all moral distinctions». És az amerikaiak nem szégyenlik bevallani, hogy a megbüntetett gonosztevőknek 60%-a visszatér oda, a honnan kikerült; ezek azon bizonyos old offenders, a társadalom rémei.

A visszaesések száma nálunk is igen nagy: nem akarom ezzel a kérdéssel is untatni a t. egyesületet, mert erre az idő különben is rövid, csak azt vagyok bátor megjegyezni, hogy a visszaesések óriási arányának oka első sorban a jószívű és kegyelmes jury, (*Igaz! Úgy van!*) ez a sehol kontinensünkön be nem vált intézmény. Csak például hozom fel, hogy egy alkalommal Párisban olyan tárgyaláson voltam jelen, a melyen egy 300,000 franknyi értékű váltókat hamisított 65 éves gazember ügyét tárgyalták. Az ügy letárgyalása után a bíróság elnöke a tanácssterembe hívott és nagy csodálkozásomra ezt mondotta nekem: «vous verrez, Monsieur ce gamin sera acquitté quoique nous avons accumulés des preuves abondantes.» (*Élénk derültség.*)

Ámde annak a 65 éves, vonzó külsejű, alakoskodó gazembernek az ügyvédje védőbeszédje végén úgy imádkozott, mint egy anyagi kisasszony. (*Derűltség*). A jury tagjainak meglágyult a szivecskéjük és nem szégyenlették azt a hitvány váltóhamisítót felmenteni. Meg is mondtam az elnöknek, hogy én ezt az intézményt nem tudnám hazámnak ajánlani. Nem akarok most a juryról bővebben bírálatot mondani, de azt mondhatom, hogy Európaszerte azon férfiak, a kik nem tekintenek a juryben pusztá mulattató, az elnök hiúságának szolgáló drámai intézményt, mosolyognak a jury lágy szive felett, mely az államrend biztosságát aláásó fekély. Körülbelül 25 esztendő óta egyébként maguk a bírák is rendkívül lágyak: a felmentések száma végtelen és a 92-ik §. alkalmazásának egész Európában se szeri, se száma.

A gonosztevők kinevetnek bennünket és azért ismétlik 30-szor is a lopást. Mindenesetre egyik nagy bűne a társadalomnak is az, hogy a börtönt elhagyott egyéneket, mint a pestis-betegeket taszítja el magától és ezzel a visszaesésre kényszeríti őket. (*Úgy van! Úgy van!*) Ez a mi társadalmunk barbarizmusa.

Bátor vagyok továbbá itt megjegyezni, hogy a visszaesések egyik lényeges okának a közös elzárási rendszert tartom és ezt mindjárt be is fogom bizonyítani. (*Igaz! Úgy van! Ellentmondások.*) Mindenekelőtt a közös fegyházi élet ecsetelésével azért kell foglalkoznom, mert lehetetlen addig előadásom tulajdonképeni tárgyát, a magánelzárást a maga értéke szerint méltányolnom, míg a közös elzárási intézményt legalább főbb vonásaiban nem érintetem.

Első kifogásom a közigazgatási fogházak ellen irányul. (*Élénk helyeslés.*) Ezek a fegyintézeti életnek valóságos torzképei. Elegendőnek tartják itt azt az elvet, hogy «zárjuk be a hunczfutokat», elég a vádlottat becsukni: hogy azután mi történik vele, azzal senki sem törődik. Osztályozás; megfelelő helyiség, kielégítő élelmezés és tisztaság azokban egyáltalában nincs. De, sajnos, hiányzik azokban az elengedhetetlen morális és vallásos nevelés is. És ezen hiányos szervezeteknél fogva a közigazgatási fogházak a criminalitás legdúsabb forrásai. Tulajdonképen itt romlik meg a bűnös először. Közigazga-

tási fogházainkban hét év alatt 854,716 egyén töltött 1—90 napot, s ezen tény eléggé megmegokolja azt, hogy ezen szerencsétlen intézmények felé éber szemmel méltóztassanak tekinteni. E fogházakban összekerülnek a csavargók, a koldusok, a protistuáltak és a munkakerülők, tehát a legveszélyesebb néposztály fiai és leányai, a kik ott igen boldog otthonra találnak. Azok a kitanult, teljesen megromlott megerák, azok a régi koldusok, csavargók — pedig van legalább 15,000 hazai és bevándorló csavargónk — elbeszélnek ott multjukat, kitanítják az ifjuságot, a még nem egészen romlott egyént teljesen megromtják s ez a mulatság Magyarországnak évenként legalább 20 millió koronájába kerül, mert minden csavargó naponként 120 fillért lop vagy csal vagy koldul ki, hiszen neki jól élnie kell: szivar, bor, dohány és hús nélkül nem barangolhat. A koldus és a protistuált épen olyan. — A közigazgatási fogházak mintája a budapesti tolonczház. Ugyan miféle intézet ez a tolonczház? Már a nevét sem értem. (*Derűtség.*) Jól tudom, hogy t. tagtársaim mindannyian ismerik. Ugyan mi van ott? Egy naptól 30 napig terjedő időig ott van Magyarországnak, különösen Budapestnek sópredéke. Mindenféle korosztály képviselve van ott, nyolcz éves gyermektől az ötven éves veszedelmes csavargóig, a ki minden perczen gyilkolni kész. Ott vannak ők pal mal munka nélkül, tanítás, erkölcsi fegyelmezés nélkül és minden néven nevezendő felügyelet nélkül. Mert ugyan miféle felügyelő egy tolonczházi rendőr? — A közigazgatási fogházakkal igen közel rokon továbbá a törvényszéki fogház is, különösen a kisebbik fajta. Ezekre nézve személyes tapasztalatom alapján elmondhatom, hogy a törvényszéki fogházakkal czélt nem érünk: elrettentésről ott szó sem lehet, hol igen kedélyes élet folyik. A 80,000 cigány tekintélyes része és más haszontalan nép őszszel becsukhatja magát egész télre, mert hiszen ott jó dolguk van, még csak imádkozniok sem kell, hogy dolgoznának, arról szó sincs. Őszszel egy ór kíséretében, a ki erre a szerepre épen nem alkalmas, vesszőket járnak vágni; ott künn rágyújtanak, elbeszélnek élményeiket, majd megint visszajöven a fogházba, kosárfonással foglalkoznak, mely munka közben azonban a társalgás egyre folyik. Egy alkalommal azt láttam, hogy a vármegye

háza kapuján keresztül ment vagy 25 férfi- és vagy 30 asszony-
 rab. A fogházőr kérdésemre válaszolta, hogy «ezek a mi fegyenc-
 zek». A férfiak segítették az asszonyoknak a fegyházi fehér-
 neműt hátukra venni és a patakhöz vinni, a hol asszony és
 férfi pal mal mosták és áztatták a fehérneműt es gyönyörűen
 eltöltötték az időt. (*Derűtség.*) Hát ilyen a törvényszéki fog-
 házi élet. A törvényszéki fogházakban komoly fegyházi életet
 ne keressünk. Gyakran már szerkezetük sem felel meg a leg-
 primitívebb felfogásnak sem. A czellákat csak addig használ-
 ják a magánelzárás eszközeül, a míg a fegyenczek meg nem sza-
 porodnak, mely esetben öt embert is egy czellában helyeznek
 el. A czellák ajtai sokszor egyszersmind ablakul is szolgálnak,
 már pedig az ablakot az ajtóval szemben kellene elhelyezni,
 az ajtók szilárd anyagból készitendők, hogy a szomszédok azo-
 kon keresztül ne társalkodhassanak. E fogházakban azonban
 irtóznak attól, hogy az a fegyencz esetleg tiszta levegőt is
 szívhatna. Az egész épület úgy van beépítve egy tölcsérbe,
 hogy helyiségei közvetlenül levegőt nem kaphatnak és a fe-
 gyenczek az ablakon keresztül kényelmesen társaloghatnak.
 Ilyen a törvényszéki fogházakban a czella-élet. Áttérve már
 most fogházainknak egy harmadik válfajára, az államfogházra,
 ezt valóságos torzintézménynek kell tartani, mely tulajdonké-
 pen nem is lévén fegyintézet, már rég eltörlendő lett volna.
 (*Élénk helyeslés.*) A magyar államfogház azon gonosztevők ka-
 szinója, a kik a becsület védelmének örve alatt le vágják fü-
 lünket, a kik a menyasszony vőlegényét megölik, a kik a be-
 csület ürügye alatt levágják tagjainkat s nyomorékokká tesznek
 bennünket. Nagyobb gonosztevők ezek a közönséges tolvajok-
 nál, mert hiszen az a tolvaj csak helyettesíthető, pótolható
 dolgoktól foszt meg bennünket, de ugyan ki fogja meg-
 csonkított testünket pótolni, a kétségbeesett anya és meny-
 asszony ideálját ki adja neki vissza? (*Helyeslés.*) Ezeket a go-
 nosztevőket, a kik testi-lelki épségünk ellen vétének, megju-
 talmazzuk kávéval, ferblivel, champagnerrel, szivarral és jó tár-
 sasággal (*Derűtség. Úgy van! Úgy van!*) s olyan édes ké-
 nyelemben részesítjük őket, a mi valósággal botrányt jelent.
 A mikor a henezegésbe, ordításba, verekedés és veszekedésbe
 belefáradnak, akkor négnapi pihenőre zárjuk be őket. (*De-*

rütltség és tetszés.) Én a párbajhősöknek halálos ellensége vagyok és azt kérdem, hogy miért nem veszszük őket a közönséges tolvajokkal egyforma elbírálás alá. Hiszen ezek nem olyan veszélyesek, mint az a hiú és önző gavallér, a ki képes kihívni és megölni a vőlegényt, csakhogy rablógyilkos módjára meghódíthassa a *hozományt*.

De ha a fogházi élet épen nem megnyugtató, ám keressük fel a nagy fegyházakat, mielőtt czella-rendszerünk fejtegetésére térnék át. Talán a nagy fegyházak, a «Maison centrales»-ok vizsgálatosabb képet nyújtanak? Legkevesébbé. Mindenütt, Moskvától kezdve Fokvárosig architektonikus palotákat, nagyszerű szellőztetésre berendezett építményeket emelnek fegyházak czéljaira; a mi *sacre cœur*-leánynevelő intézetünkben, a hol csupa előkelő kisasszonykák neveltettek, nincsen olyan jó levegő, mint a mai mintafegyházakban. (*Derütltség. Úgy van!*) Ma már az orosz fegyházakban sincsen bűzhödtt levegő, a szentpétervári Cachot Trubeckoj örökre eltemetve, az orosz fegyházakban a lengyel hazafias nemességnek színe-javatesped, de legalább humánus ellátásról gondoskodik a rettenetes győző. Oroszországban azt látjuk, hogy hetenként kétszer pompás halhúst adnak a rabnak és a mint Amerika felé közeledünk, azt tapasztaljuk, hogy a fegyencz és a tényleges szolgálatban levő katona között ellátás dolgában fokról-fokra alig lesz különbség. Majdnem ugyanazt a mennyiséget kapják. Arról nem is szólok, hogy a nagy fegyházak templommal és iskolával is el vannak látva. A legszebbek egyike a francia «melun»-i fegyház, a melyben olyan jól érzik magukat a fegyenczek reggeltől estig, mint a jól táplált boldog gyári munkások. De hogy az ellátásnak igazán semmi hija ne legyen, Amerikában már odajutottak azzal az álhumanizmussal, hogy ott a fegyenczeknek már koncerteket is rendeznek. A spanyol flotta leveretésének évfordulóján, a mely nemzeti ünnep, évről-évre pompás borokat, szivart kapnak a rabok; hangversenyt rendeznek a számukra, a melyen Philadelphiának, Washingtonnak legremekebb művészei működnek közre. Csak az hiányzik már, hogy a szép művésznőket küldjék be a férfiak fegyházába. (*Derütltség.*) És mindennek daczára mégis nagyon háládatlanok ezek a mi becézett fegyenczeink. Amerikától kezdve

mindenütt végig súlyos panaszt hallunk ellenök. A «Maison centrales»-okban valóságos forradalmi szellem uralkodik. E rabok folytonosan érintkeznek egymással; igyekeznek éles szemmel kijátszani, megcsalni a felügyelő személyzetet; kitanitják egymást és fegyelmezetlenségük a legnagyobb fokra hág. De ugyan hogy is kívánhatnánk itt fegyelmet! Nyissunk be a többi közt a római női fegyházba. Megtekintettem azt az igazgató-felügyelő és a másodfelügyelő kíséretében. Útközben azt kérdeztem az igazgatótól: «Monsieur le directeur, d'ou vient ce vacarme, est-ce que cette maison contient aussi des travailleuses libres, y a-t-il une section des aliénées mentales?» Kérdeztem ezt azért, mert irtóztató lármát hallottam. Az egyik szobában ugyanis 30 megéra volt együtt, ezek itt táncoltak; igazán kedves olasz kép. A mint tovább haladtunk, megint nagy zaj és lárma üti meg füleimet. Benyitunk abba a helyiségbe és gyönyörű látvány tárult a szemünk elé. A fiatalabb pofozta az öregebbet, az öreg pofozta a még öregebbet; 30—40 asszony összegabalyodva verekedett. (*Derültség.*) De fegyelmet nem találtam sehol. Mindössze annyi dolguk lett volna, hogy qarisnyát kössenek vagy varrjanak, de a munka nem ment, hanem folyt a helyett a verekedés, veszekedés. Így nézett ki, uraim, Ferri és Lombroso klasszikus hazájában a női fegyház. De van is ennek látszatja. A hivatalos adatok szerint például Franciaországban csupán a «Maisons centrales»-okban 1892-ben 54,068 disciplináris kihágást büntettek meg. Azt mindenki tudja, mikor van az ilyen büntetéseknek helye. És hogy milyen az a disciplináris büntetés, azt Moszkvában tapasztalhattam, a hol bezárattam magam vagy húsz perczre a carcerba, a melynek nedves kőtalaja volt; nem volt abban sem ágy, sem szék, a levegője pedig egyszerűen leirhatatlan. Képzeljük el már most, hogy nyolcz napos disciplináris büntetéseket is kapnak a fegyenczek és bezárják őket oda, a hol egy órai időzés is rettenetes. Mégis a közös fegyintézetekben laza és gyakran veszedelmes szellem az uralkodó, melytől remeg az intézetek vezetősége. Hogy ez így van, tapasztaltam a többi közt azon férfifegyházban, mely Budapest szomszédságában van. Az intézet igazgatója, a kitől a fegyház bemutatását kértem, eleinte rendkívül durván fogadott, úgy, hogy azt mondhatnám, hogy az

oroszbörtönőrök külömb hangon beszélnek a lengyel politikai fegyenczekkel. Nos, de azért kegyelmesen bevezetett bennünket az intézet egy részébe, hol egy folyosóra érven, elénk jött az őr és így szólt a kiabáló igazgatóhoz: «Méltóztassék csendesebben beszélni, mert itt két halálosan beteg fegyenczünk van.» Erre az igazgató akkora lármát vitt véghez, hogy a padló megszakított alatta és megrezzentek az ajtó kilincsei. A midőn én csillapítva kérdeztem, hogy mit jelentsen ez, ő azt felelte: «Én fentartom tekintélyemet.» Az udvar közepére érve, a magából kikelt igazgató úgy kiabált, hogy a nagy fegyház minden tagja tudja meg, hogy itt a nagy úr. Én így szóltam hozzá: «Uram, igazgató úr, tudja-e azt, hogy mi már ötven év előtt máglyára vittük ezt a rendszert; hogy nekünk itt emberekkel van dolgunk?» — «Nekem nincs; nálam javítható fegyenczek nincsenek, valamennyi javíthatatlan!» Erre nézve később illetékes helyen jelentést is tettem . . .

Dr. Fayer László: Ez a második!

Nagyiványi Fekete Gyula: . . . ott azonban azt a választ kaptam, hogy azon bizonyos igazgatótól minden hónapban olyan értelmű jelentést kapnak, hogy ennyi és ennyi számú egyén javult a fegyházban, tehát törvényes kedvezményben részesítendő. Ezzel a válaszszal meg kellett elégednem. Megjegyzem mindamellett egész általánosságban, hogy az orosz tábornokok és ezredesekhez hasonló fegyházi vezetők a mai Európában már nem mindenben állják ki a tűzpróbát. Az orosz fegyházakban eladósodott tábornokokat vagy nem tudom milyen oknál fogva nyugdíjba menesztendő ezredeseket helyezik a nagy fegyházak élére, a mi nem válik a fegyenczek javára és a börtönök főfelügyelője, Galkin Vraszkov dicsőségére. Ma már nincsen szükségünk e helyeken durva káplárokra, mert a fegyházigazgató állása nagyon kényes; kell, hogy az igazgató valósággal apostola legyen azon telepnek; kell, hogy egy melegsívű, erélyes, az emberi természetet ismerő ember legyen, valóságos atyja legyen a fegyenczeinek, sőt előkelő kriminológot keresünk itt, de a hivatatlan káplárokat legszívesebben Patagóniába küldeném. *(Élénk helyestés.)*

Nem csoda, hogy ez a közös fegyházi élet rendszere csődöt mondott. Képtelen úgy az elrettentésre, mint a megjavításra, mutatja ezt Amerika példája is, melyre nézve Brockway hivatalos adatai között ezeket olvassuk: (olvassa) «quite 60 per cent of prisoners discharged from punishment prisons return to crime. It is observed that the criminals are not terrorized by the penalties of the law, whether the penalty is imprisonment or death.»

Azt mondja továbbá, hogy az amerikai philantropia és humanizmus annyira célját tévesztette és annyira átlépte a kellő határokat, hogy a fegyenczek morális érzését teljesen megzavarja, úgy hogy nem tudja többé az a fegyencz, hogy ő ki és mi, és hogy mely úton kell neki járnia.

Ily körülmények között, a midőn a közös elzárás rendszerén alapuló fegyintézetek olyan vigasztalan képet nyújtanak felénk, az a kérdés merül föl, hogy van-e ezeknél jobb? Igenis van jobb ezeknél, és én részemről kénytelen vagyok teljes büszkeséggel és megnyugvással kijelenteni azt, hogy tapasztalataim szerint a *magánelzárás* az, a mely képes a repressió mellett a nevelés, a moralizáció érdekeinek is megfelelni. Ennek bizonyítására elvezetem t. tagtársaimat egy nagy mintafegyintézetbe, a louvaini fegyházba, a melynek szellemét ismertetve s a melyben tapasztalt eredményekről itt beszámolva, bíralatukat be fogom kérni arra nézve, hogy helyes úton járok-e.

Ha a louvaini fegyintézettel például a szentpétervári magán-elzárásos fegyintézetet szembeállítjuk: már első tekintetre óriási különbséget tapasztalunk. Az oroszok az ő dicsőséges szép folyójukhoz, a Névához közel valóságos pocsolyába építették fegyintézetüket, ezt a szintén magánelzárású rendszerű intézetet, a mely azonban már külsőleg rideg, zord benyomást tesz a szemlélőre. Belső berendezéséről pedig szólni sem akarok. Louvain ezzel szemben egy architektonikus szépségű palota, a mely gyönyörű virágos réten épült. Nem ok nélkül tették ezt, a mint ezt mindjárt be fogjuk látni. Belépve az intézetbe, az első hely, a melyet megismerünk, a czella. Ezzel kell mindenekelőtt megismerkednünk, mert hiszen ezen fordul meg a magánelzárás helyességének a főpróbája. A czellában tölti el a fegyencz a napnak legalább 22 óráját. Ennek a kel-

lékei tehát a reformáció szempontjából rendkívül lényegesek. A louvaini czella egy négy méter hosszú, 3 1/2 méter széles és három méter magas szoba, gyönyörű padozattal, tükörtisztasággal. Minden bennlakó fegyencznek ablaka a nap felé, a világozság felé nyilik, mert nem szabad azt a szegény fegyenczet a napsugártól megfosztani. Hiszen mihelyt sötétségben kénytelen a fegyencz tartózkodni, ez az ő moralitására a legvésezebb hatással van; az ilyen ember gyűlöli a világot, megvet mindenkit, a ki csak körülötte van. A louvaini fegyházban a fegyencz jól érzi magát, mert van napsugara és melege. Kérdéseimre azt felelte a fegyintézet lelkésze, a ki már 22 évét töltött ott, öreg tapasztalt pap volt, hogy kezdetben rettenetes hatással van a czella a fegyenczre. Ebből azt magyarázzák ki ellenfeleink, hogy czellarendszerű fegyintézeteinkkel tébolydákat alakítunk, mert a czellába került fegyenczek megörülnek.

Igaz, a midőn a fegyencz a czellába lép, borzasztó érzés vesz erőt rajta; sir, ordít, néha dühöng is; kétségbeesetten futkos fel és alá, de csakhamar megnyugszik, mert a falakon az ő vallásának megfelelő szent képeket lát; ott elhelyezheti édes anyjának arczképét, a kinek esetleg férjét gyilkolta meg, szemlélheti elhagyott szeretőjének arczképét, azután van a czellában egy-két szép dalos madárka, az ablakon virágok, a sarokban egy kis könyvtár, a mi az ő műveltségi fokának megfelel. Elöl az ágy, a mely egyszersmind asztallá rakható össze, hátsó részében a czellának van a dolgozó műhely. Milyen is az élet ebben a czellában? Télen hét óraker, nyáron öt óraker kelnek fel, a lefekvés ideje pedig esti nyolcz óra. Szakadatlanul dolgoznak, azon időt kivéve, a midőn étkeznek vagy sétálnak vagy templomba avagy iskolába mennek. Ellátásuk jó; pompásan néznek ki; piros az arczuk, vidor a szemük. Az a gyilkos, a kinek czellájába értem, igen kellemes arczczal fogadott s jól nézett ki. Mig a belga katona például 109 kiló húst fogyaszt el egy évben, a mi louvaini gyilkosunk egy esztendőben 36 kiló húst kap; minden másodnap húsételhez jut. Hogy testileg el ne senyvedjenek, naponta egy óráig tartó sétát tesznek és pedig fél óráig reggel, fél óráig pedig délután. Séta közben, hogy egymást meg ne ismerjék, bizonyos, az arczot eltakaró sipkákat viselnek. A sétán kívül testgyakorlatokat

is végeztetnek velök, a mi szükséges a sokat ülő egyénnél. E testgyakorlatokat az udvarban végzik, azonkívül kerti munkákat is végeztetnek velük, katonai lépésekben menetelnek stb. Munkájukért igen jól díjazták őket, úgy hogy van rá eset, hogy a fegyencz kétezer frankkal lép ki a szabad életbe. Kereményéből a fegyencz naponként fél liter sert vehet és séta közben dohányozhatik. Szóval meg vannak engedve ezen élvezeti czikkek is. Vasárnaponként eljöhetnek a jó barátok, különösen rokonok látogatóba; a volt szerető is eljöhet ugyan, de abban nincs köszönet; csókot kapni ott nem lehet. Mindenek előtt egy vastag rács választja el őket, a mely mögött, mintegy két ujnyi távolságra egy sűrűbb rács következik. A magánelzárás rendszerénél természetesen az elkülönítés elve uralkodik, a melytől annyira irtóznak a mi jogászaink. Nálunk azonban a magánelzárás rendszere még távol van az igazi czellaélettől. Azután meg fegyházainkban a czellarendszer csak névleg van meg, tényleg úgy áll a dolog, hogy öt-hat torzonborz alakot is lehet jellemre, korra való tekintet nélkül egy czellában bezárva találni.

A mi a belga módszer elkülönítési módját illeti, ott soha egyik rab más társával nem beszélhet; mihelyt elhagyja czelláját, azt a már említett és itt bemutatott sipkát kell felvennie, és a rabok séta közben is három-négy lépés távolságban haladnak egymástól. A konyhában is külön dolgoznak, a templomban, iskolában is külön-külön czellák vannak, úgy hogy a templom vagy iskola egy méhkaszhoz hasonlítható. Így van ez a németeknél is. A pap valamennyi felett áll; a fegyenczek csak őt látják, de egymást nem látják s egymáshoz nem beszélhetnek. Olaszországban még valamivel tovább mentek; ott még séta közben is úgyszólván czellákban vannak a fegyenczek. A kertben óriási nagy csillagforma alkotmány van, a melynek deszka falai igen magasak. Felülről a szabad ég tekint le rájuk, a falak tetején az ör járkál, a ki az ezernyi sétálót mind látja, a sétálók azonban egymást nem láthatják, a mi végtelenül nagy fontosságú dolog, mert így soha sem tudja meg az egyik ember a másikról azt, hogy valaha fegyházban ült, a minek ezen egyének jövőjére való tekintettel rendkívüli fontossága van.

A mi a czellarendszerű fegyházak erkölcsnevelő eszközeit illeti, két ilyen eszköz áll rendelkezésre. Az első a munka, a mely mindenkire nézve kötelező, mert hiszen nincsenek kaszinókban, mint például a meluni vagy más közös elzárású rendszerű intézetben. Természetesen tiszta anyagú munkát végeztetnek velök, olyat, a mely egészségüknek meg nem árthat: ilyen a cipész-, szabómunka, nyomdászat stb. Embereinknek két harmadrésze azonban a beutaláskor iparhoz nem értvén, azokat tehát be kell tanítani, de a fegyenczet sohasem fegyencz-társra, tanítja, hanem külső szabad ember a mester, a ki megtanítja a fegyenczet arra az iparágra, a melynek a fegyházból való kilépése után hasznát veszi s a melyből könnyen megélhet. A munkának legfőbb moralisatorius hatása abban nyilvánul, hogy a legborzasztóbb veszedelmet, az unalmat öli meg. Hiszen, a ki unatkozik, annak lehetetlen megjavulnia. A másik eszközünk, a melyre magánelzárásnál nagy súlyt helyezünk: a látogatások. A mi a vallásos és erkölcsi nevelést és az oktatást illeti, ezt a czella-fegyintézetekben közösen közös elvek szerint foganatosíthatjuk, de a tulajdonképi nevelésnek individualisnak kell lennie és e célból megfelelő emberekre van szükség. Ugyan kik ezek az emberek? Első sorban is maga az igazgató. Az a czellába zárt fegyencz boldog, ha csak az igazgató is eljő hozzá. Bertrand, a louvaini igazgató, az ösmert kriminalista, naponta végigjárja fegyenczeinek czelláit. Ha ez a fegyházigazgató melegszívű humanus ember, akkor módjában van fegyenczeinek morális átalakításával nagy célokat, nagy eredményeket elérni. Fegyenczeinket, a kik a czellákban sirnak, sápadoznak, szenvednek, néha kétségbe is vannak esve, ott kell felkeresnünk és megismernünk egyénről-egyévre, mert nagy tévedésben van az az igazgató, a ki azt állítja, hogy nála javítható fegyencz nincs. Mindenesetre ismerünk javíthatatlan gonosztevőket, de nagyobb részök javítható. A lelkésznek még több befolyása van a fegyenczekre, mert iránta több bizalommal viseltetnek. Ő kevésbé hivatalnok és dicső hivatása nyílik a fegyenczek nevelésénél. E részben az angol papok állnak a világon legelől. Valóságos apostolokkal találkozunk ott, olyan fenséges alakokkal, a kik életcéljuknak, dicsőségük zenithjének tartják, hogy a fegyenczekkel mentül több időt töltsenek,

azokat felismerjék és megjavítsák. A louvaini fegyintézet papjai kitanulják a fegyenczek gyöngéit és ez alapon igyekeznek őket javítani; lassanként kitudják emberüktől, daczára annak, hogy a fegyencz nem igen bizalmas, hol vannak lelkében a hézagok; mik voltak az ő borzasztó büntettének rugói; a lelkes valóságos atyja a fegyencznek. A harmadik látogató az idegen humanus érzelmű férfiú vagy hölgy. Nálunk persze senki sincsen, a kit fegyenczeink érdekelnének. Egy-egy püspök néha egy esztendőben egyszer összehivatja a fegyenczeket a templomba és tart nekik szent beszédet, a melynek mindenestre igen moralizáló hatása van azokra az egyénekre. De ez vajmi kevés; esztendőnként jó ha egyszer történik, a mikor aztán összes lapjaink telekiabálják Magyarországot azzal, hogy X. püspök nagy dolgot művelt; misét mondott 1200 fegyencznek. (*Derültség és tetszés.*) Nem ilyen dicsőséget szerző látogatásokról beszélünk mi. A mi látogatásaink sokkal komolyabb csöndben történnek, ujságdicséreték nélkül és négy szemközt folynak le. A külföldön ez már nagyon el van terjedve. Az angol hölgyek valóságos imádásraméltó apostolai az ilyen nyomorult szerencsétleneknek. Hol vagyunk ehhez képest mi magyarok? Itt nálunk alapítanak egyesületeket, például a párbaj ellen; kreálunk nagynevű elnököket, a kik azonban az ügghöz nem értenek semmit, nem is érdeklődnek az ügy iránt. (*Ügy van, ügy van!*) Sőt hogy a botrány még nagyobb legyen, azt mondjuk például, hogy Budapesten létesült egy párbajt megszorító, korlátozó liga. (*Derültség!*) Tehát nem megszüntető, hanem csak korlátozó liga, a melynek tehát már maga a czíme is téveleg. (*Ügy van! Ügy van!*) S a mig ilyenféle egyesületeket alapítunk, addig a másik oldalon szerencsétlen szép leányainkat Romániába, Braziliába, Algirba rabolják el tőlünk. Alapítottak ugyan ennek a szégyenletes kereskedésnek kiirtására is egy egyesületet, nagynevű elnökkel az élén, de ugyan megmentett az az egyesület csak egyetlen egy szerencsétlen leányt is? (*Igaz! Ügy van!*) Első sorban komolyságot kellene tanulnunk, mert mi, sajnos, nem szeretjük az alapos komoly munkát. Áldozunk a hiúságnak, de az évtizedeken át tartó, lassú, zajtalan, mélyre ható apostoli munkát nem ismerjük. De nem így van ez a külföldön! Fenséges jellemű. művelt

úri emberek gyakran eljárnak a fegyintézetekbe s az a fegyencz úgy várja az idegen látogatót, mint a megváltót. Látogatása végén pedig kérve kéri, hogy mielőbb látogassa meg újból és ha késik az újabb látogatás, akkor e szavakkal fogadja: «Oh uram, minő szerencsétlen voltam, hogy egy héttel később jött, mint ígérte». Ezek az idegen jóbarátok azok a férfiak, a kik a moralizáció terén hatalmas szerepre vannak hivatva.

Vessünk már most összehasonlításként ismét egy pillantást a közös elzárási intézetekre. A mi fegyenczeink a czellákban csakhamar megnyugszanak, a lélek lecsendesedik, az ember magába tér, lelkét, szivét az igazgató, a lelkész s az a bölcs jószívű idegen látogató, a kit a fegyencz imád, a kinek lába nyomát csókolja, hogyha jó átídomítják, figyelmeztetik cselekményeinek borzalmaira, és neki azután van ideje gondolkozni tetteinek egész súlya fölött. Csöndben elmélkedhetik a fölött, minő szent jogokat és érdekeket sértett meg. Mindezek hatása alatt rátér a javulás útjára. De ezzel szemben a közösen elzárt fegyenczek társasága milyen? Ugyan tessék csak megfigyelni, hogy a jellemeknek, a sziveknek minő czinizmusa uralkodik azokban az intézetekben, Melunben s a világ valamennyi ilyen fegyintézetében. Munka közben szabadon elbeszélhetik egymásnak tetteiket, arczátlanul, minden szégyenérzet nélkül dicsekedhetnek el azzal, hogy kit mint gyilkoltak meg stb. Az a fegyencz, a ki még csak lopást követett el, a gyilkos szomszédóságába jövén, megtanulja önmagát teljesen megvetni, mert az elbeszéli neki hőstetteit és rábíri arra, hogy majd kiszabadulásuk után együtt raboljanak és gyilkoljanak; már itt csinálják meg terveiket. A mi czelláinkban az ilyen összebeszélés ki van zárva. Vagy ha abban a munkateremben dolgozó ötven ember között van még egy szelidebb arcz, a mely még pirulni is tud, úgy mennek neki, mint ellenségnek, üldözik, mert neki is olyan alakoskodó, eltorzult arccal kell bírnia, mint a többinek, nem szabad javulnia, engedelmesnek lennie, mert attól félnek, hogy feljelenti őket és addig üldözik, míg ellenálló képessége megtörik és majd ő lesz a közös munkateremben a legnagyobb gazember. Vajjon kell-e kérdeznünk azt, hogy ezzel szemben a magánelzárásnak mi a sikere? Louvainben 40 fegyenczcel beszéltem, a kik 10—28 évet töltöttek már a cel-

lában, valamennyien testben, lélekben erősödtek, épek lettek; hivatkozom itt Cseke Kálmán kollegámra, a ki szintén megnézte őket és gyönyörűsége telt bennök; az apagyilkos mosolygó szelid arczát részvétellel megsimogattam. Egészségesek voltak valamennyien, nyoma sem volt ott a tébolyoknak, sőt a midőn azt kérdeztem tőlük: *voulez-vous encore rester dans la cellule?*» azt felelték: *«naturelement je me porte très bien ici.»* Az a 40 fegyencz mind azt mondta nekem: *«Én innen nem távozom; közös fegyházba nem megyek; itt maradok egész életemen át a czellában.»* Ez talán mégis csak jó próbája a czellarendszernek? 10—28 évet töltöttek ott és egyikük sem tébolyodott meg, hát lehet-e ezt a mi intézményünket gyilkosnak nevezni? Ugyanazon időben, a midőn ott jártam, Nagy-Britannia összes fegyintézeteinek főfelügyelője is ott volt a ki akkor szintén részt vett a kongresszuson. Körülbelül 8—10 napot töltött a fegyházban a főfelügyelő és azt mondta Bertrand-nak: *«mint határozott ellenség jöttem ide, de mint hű meleg elvbarát távozom ebből az intézetből.»* Ő a közös elzárásnak volt hive, a míg intézetünkbe nem lépett, de látván az ottani *prison life-t*, elismeréssel adózott a vezetőségnek. Egy nappal előbb Apponyi Albert gróf is ott járt, a ki úgy látszik szintén meg volt elégedve, de a kinek nyilatkozatára itt nem terjeszkedem ki. (*Derűltség.*)

Még csak egy pontra kívánom a t. teljes ülés figyelmét felhívni. Eddig azon magánelzárásról beszéltem, mely a nagy gonosztevőkkel szemben alkalmaztatik s a mely öt évtől életfogytig terjed. Nézzük meg már most azokat, a kik 1—2 évig terjedő fogházra vannak elítélve vagy a rövid szabadságvesztést szenvedő fegyenczeket. Az ilyen intézetekre vonatkozólag mintákul szolgálhatnak a bresloui és a «saint giles»-i intézetek. A magánelzárásnak rövid tartamú szabadságvesztés elszenvetésénél rendkívül nagy becse van, azonban különbséget kell itt tennünk azon fegyenczek között, a kik 14 napon aluli és a kik mondjuk három hónapon alóli időre vannak elítélve. Itt a repressió és az intimidáció elengedhetetlen feltétel. Annak a bizonyos modern, angolszász humanizmusnak meg vannak a maga határai és nem szabad azt tulságig vinni. Annak az embernek, a ki 8—10 napot vagy három hetet tölt a fog-

házban, ott olyan rossz dolga legyen, a milyen csak lehet; vaczogjon a foga a gazembernek. (*Élénk tetszés és derűltség.*) Hivatkozom e tekintetben a belga Stevensre; Európában nem is ismerek nagyobb tekintélyt úgy az elmélet, mint a gyakorlat terén, a mi fegyenczeinket két világrészben soha senki sem ismerte jobban, mint a nagy Stevens, aki ezt mondja: «la repression doit être dans ces maisons cellulaire concernant les courtes peines trop sévère.»

A közös elzárási rendszer bűneit ismerjük; látjuk, hogy szaporítja a gonosztevők számát; a kriminalitást el nem retenti, hiszen tapasztalhatjuk, hogy pl. a művelt angol 30-szor is visszamegy a fegyházba, mert jól érzi ott magát, a mi épen nem vall ezen intézet gyakorlati bece mellett. De talán azt a sokat dicsőített Elmira-rendszert hozzuk be? Hiszen ez valószínűs nevelő intézet; festészetet, szobrászatot, természeti s más tudományokat tanulnak ott; nagyszerű ellátásban részesülnek, pompás aranyozott vaságyakon alszanak; virágot szedhetnek, a mikor tetszik, a fényes parkból; gyönyörű koncerteket hallgatnak, pipáznak; vannak könyvtáraik, billárd szobáik stb. Ezt annyival hátrányosabbnak tartom, mert nem szabad felednünk: kik kerülnek az Elmirába. Elmira nem mer a visszaeső gonosztevőinkhez nyúlni, hanem a zsenge 16 éves fiatalsággal kezdi. Csakhogy ez nem helyes; nem kell bevárunk, a míg valaki 16 éves korában csalóvá, sikkasztóvá, tolvajjá lesz, mert hiszen akkor nincs szükség ilyen fegyházból és nevelőintézetből kombinált intézetre. Előadásomnak végső konkluziója az, hogy én a büntetést szükséges eszköznek tartom, mert a kriminalitás áradatát némileg a büntetéssel is meg lehet állítani, de szerintem a büntetés mindig ultima ráció legyen. (*Helyeslés.*) A modern társadalomnak pszichológiai és szociológiai preventív eszközökhöz kellene folyamodnia, mert csak ezekkel lehet egész néposztályokat megjavítani, a bűn temérdek posványát kiszárítani és rendesen művelhetővé tenni, de a büntetéssel ezt el nem érhetjük. Nem szabad főképen arra várunk, a mint azt az Elmira teszi, a míg valaki 16 éves korában százezer lira erejéig váltót hamisít, hanem sokkal korábban kell kezdeni; a veszendőbe menő ifjúságot meg kell oltalmazni a bűnbeeséstől. Csak ha ez sikerül, akkor irthatjuk ki a bűn forrását. (*Élénk helyeslés, éljenzés és taps.*)

Dr. Vámbéry Rusztem:

T. Teljes-ülés!

Azt hiszem, mindnyájunk közös érzelmének adok kifejezést, a midőn legmelegebb köszönetemet fejezem ki azért, hogy a t. előadó úr kegyes volt tapasztalatainak gazdag tárházából annyi becses adatot és hasznos következtetést velünk megismertetni. (*Éljenzés.*) Ha ezenkívül még mondani kívánok valamit, úgy ez csak azért történik, hogy némileg elsimítsam azt az ellentétet, a melyet az előadó úr a magánelzárási rendszer és az általa a közös elzárási rendszer kalapja alá foglalt összes többi elzárási rendszerek között kiélesített. (*Halljuk! Halljuk!*)

Mindenekelőtt a t. előadó úr statisztikai kiindulási pontját illetőleg bátor volnék egy angol közmondást idézni szíves emlékezetükbe, a mely azt mondja: «there are three kinds of lies: black lies, white lies and statistics» (*Derülség.*) vagyis — talán felesleges is interpretálnom: — a hazugságnak három neme van: a fekete hazugság, a fehér hazugság: a pia fraus, és a statisztika. A nélkül, hogy a t. előadó úr adatainak jóhiszeműségében kételkedném, mégis bátor vagyok szíves figyelmét egy dologra felhívni, arra az egyszerű tényre t. i., hogy mi Magyarországon 1895-ben becsuktunk egy fegyházat, és hogy mindazonáltal fegyházaink ma a szó legszorosabb értelmében üresen állanak. Ha az emberi élet és a testi épség elleni criminalitás tényleg olyan nagy mértékben szaporodott volna, és ha nem épen megfordítva, mint a t. előadó úr állította, inkább a vagyon elleni criminalitás emelkedett volna: akkor nem tudnám magamnak ezt a jelenséget megmagyarázni, mert az esküdtszékek szörványos botrány-verdiktjei a százas számokban még sem képesek változtatást előidézni. A t. elő-

adó úr a criminalitás ezen állítólagos emelkedését és a visszaesések okát a közös elzárási rendszernek rójja föl. Hiszen kétségtelen, hogy a visszaesésnek, vagy helyesebben — társadalmi csoportként differenciálva — a hivatásos, szokásos büntetteseknek kezelésében óriási hibát követünk el a büntetőjogi repressió terén is, egyrészt az enyhességben, a melyet a törvény fogyatékos rendelkezései és a bíróság judicaturája a visszaesővel szemben kétségtelenül alkalmaznak, másrészt a büntetés végrehajtásában azáltal, hogy a criminalpolitika abc-jét, t. i. a *divide et impera* elvét az először bűnözőkre és a visszaesőkre nem értékesítjük. Hogy ez nem egészen a rendszer hibája, azt kétségtelennek tartom, és pedig azért, mert a mi progressiv rendszerünk, a mely azt hiszem, az előadó úr felfogása szerint is a közös elzárási rendszerek közé tartozik, végeredményében nem rossz rendszer, csak azzal a sajnálatos ténynyel állunk itt szemben, hogy nincs végrehajtva. Részben végrehajthatnók, és még sem hajtjuk végre, legnagyobb részében pedig nem tudjuk végrehajtani. Egyetlen olyan fegyháza sincsen Magyarországnak — mint legutóbb meggyőződtem róla: a soproni sem olyan, — a hol az éjjeli elkülönítés teljesen és kivétel nélkül végrehajthatnék. De hozzá teszem, hogy volt eset, midőn a fegyházban a progressiv rendszernek első fokozatában köteles elkülönítés vagy magánelzárás sem hajtott végre és pedig azért nem, mert ez a munka productivitásának akadályául szolgált volna. Minthogy a fegyházigazgatóság a fegyházi vállalkozónak bizonyos számú munkást köteles rendelkezésére bocsájtani, mert különben nem fedezhetné a munkaszükségletet: ennél fogva kiszedték a magánzárakból a fegyenczeket. Ily visszaesések nem fordulhattak volna elő, ha a fiscalitási szempont nem volna a büntetés végrehajtásának uralkodó csillagzata.

A mi a magánzárka rendszerét illeti, és azt a rendkívül üdörös eredményt, a melyre az Belgiumban vezetett, s a melyre a t. előadó úr is hivatkozott: legutóbb azt láthatjuk, hogy Németországban, a hol pedig a magánzárka-rendszernek sok fanatikusa van, élükön Krohneval, ma a magánelzárás híveinek száma nagyon megfogyott, és ugyanaz a Krohne, a ki a magánelzárási rendszer kizárólagossága mellett kardoskodott, ma mértföldekre küldi ki a fegyenczeket a szabadba. Ugyanaz a

Krohne nemrég hozzám intézett levelében * azt írja, hogy nem a rendszer a lényeges, hanem az, hogy hogyan hajtjuk azt egyénenként végre. Jól lehet végrehajtani a magánelzárási rendszert és a progressiv rendszert is. A magánelzárási rendszer végrehajtásának ép oly kevésbé karakterisztikuma a magánosság, mint a hogy a nyilvánosságról és szóbeliségről helyesen mondta egy kiváló német processualista, miszerint nem abban áll «dass man dabei Thür und Mund öffne». Sőt ellenkezőleg. A magánelzárástól bármi hatást csak akkor lehet várni, ha az elítéltet csak a contagiozus elemektől különítjük el, de minél kiterjedtebb módon biztosítjuk az érintkezést mindazokkal, kik (mint pl. tanítók, tisztviselők, patronage egyleti tagok) az elítéltre nemesítőleg és szocializálólag képesek hatni. Ennek előfeltételei nálunk teljesen hiányzanak s így természetesen célravezetőbb a progresszív rendszer, mely az elítéltnak szoktatását a társadalmi élethez fokozatainak átmenetével igyekszik elérni. Hogy e célt elérje, az ismét csak a végrehajtástól függ, de azt a közös elzárási rendszer, mely az előadó úr szeméi előtt mint negatív eszmény lebeg, a mely tulajdonképen *lucus a non lucendo*, s csak annyiban önálló rendszer, a mennyiben minden más rendszer kriteriumát nélkülözi, jól végrehajtani egyáltalán nem lehet.

A mi a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetésekkel illeti, én az utolsó szóig aláírom azt, a mit az előadó úr mondott, de azt látjuk, hogy mihelyt arról van szó, hogy egy több évre terjedő szabadságvesztés-büntetést hajtsunk végre, és különösen, a midőn visszaesőkről van szó: azok is, a kik a magánelzárási rendszernek a legmelegebb hívei — hivatkozom *Link*-nek vagy *Aschaffenburg*nak nemrég megjelent munkálataira — mindannyian a progresszív rendszert kívánják érvényesíteni. A magánelzárásnak öt esztendőn túl még Krohne szerint sem volna helye. A visszaesőknél tehát, a midőn a hosszabb büntetéseket kell végrehajtani, a progresszív rendszer részesülne előnyben, de természetesen megfelelő végrehajtás mellett.

Még csak egyet kívánok megjegyezni. Némi ellentétet láttam az előadó úr előadásában ott, a hol egyrészt

* Megjelent a Jogtudományi Közlöny 1903. évi 18. számában.

gáncsolóan rámutatott az amerikai intézetek pazar fényére és kényelmére, másrészt pedig arra, hogy az általa annyira dicsért louvaini intézetben napfényben, virágok között, a szerető és az anya arczképe mellett, kitünő ellátásban részesülnek a fegyenczek, sört is ihatnak és dohányozhatnak is, stb. Még ha eltekintünk is az ellenmondástól, ez az ellentét az amerikai «hotel-fegyházak» s a mi intézeteink közt, nézetem szerint nincsen egészen jól felállítva és pedig egyrészt azért, mert az Elmira, a mint az előadó úr rámutatott, egészen más czélokot szolgál, másrészt, mert ne felejtjük el, hogy más az a színvonal, a melyen a közönséges embernek az élete Amerikában mozog, mint a mi munkás emberünké. Ha tehát mi az amerikai fegyházakat és Elmirákat nézzük, akkor nem a mi szegény emberünk sorsával kell azokat a viszonyokat szembeállítani, hanem arra az amerikai szegény emberre kell gondolnunk, a ki naponta 4—5 dollárt képes szükségleteire kiadni, és akkor az ellentét mindjárt nem lesz olyan nagy, mint a mi nőnek azt az amerikai rendszert a mi társadalmi és gazdasági viszonyaink közé átplántálva, látni véljük. (*Élénk helyeslés és taps.*)

Szabó József:

T. Teljes-ülés!

Mint az igen tisztelt egyesületnek ez alkalommal vendége, csak igen röviden veszem szives figyelmüket igénybe.

Őszintén mondhatom, hogy éber figyelemmel hallgattam végig a t. törvényszéki bíró úr tanulságos és szellemes előadását, valamint előttem szólott tagtárs úr nyilatkozatát is, a kinek nézeteit azonban nem mindenben oszthatom s én t. előadó törvényszéki bíró úr álláspontjához járulok.

Véleményem szerint a fegyházaknak, helyesebben a büntető intézeteknek létjogosultsága a büntető judicaturában rejlik.

Miglen a bűnözést az életviszonyok, a különböző helyzetek, azok befolyásai s az egyén erkölcsi állapota, foka és mérve hozzák létre, minélfogva ott, a hol a bűnözés száma nagy, természetesen az államhatalomnak gondoskodnia kell a megfelelő letartóztatási-, vagyis büntetőintézetek létesítéséről.

A mi pedig a t. előadó úr által felmutatott, egyébiránt érdekes statisztikai adatokat illeti a bűnösök számaránya iránt a különböző országokban, megjegyzem, hogy például: Angolországban, Németországban stb. gyűjtött statisztikai kimutatások, minden érdekes és fontos léte mellett, Magyarországra nézve nem birhatnak nagy jelentőséggel, mert úgy Angol-, mint Németországnak territoriális viszonyai, sajátlagos belső és külső helyzete stb. — ott más életszükségleteket, más viszonyokat teremtenek, ekként nem egyenlők lévén, természetes, hogy különböző s változó viszonyok alkotják, illetőleg emelik, avagy alászállítják a bűnösöknek és a visszaesőknek számát.

Tovább menve, a mi a t. előadó úrnak a közös fegyházakban folyó dolgokra vonatkozólag elmondott tapasztalatait illeti,

én azt hiszem, sőt teljesen ki is jelentem, hogy azok a dolgok, azok a mulatózások, a melyek egy jó bonmotnak is beillenek; visszas állapotok s csak oly intézetben föllelhetők, hol a kellő fegyelem, a vezetés elgyengültsége miatt meg van lazulva.

A mi pedig az igazgatók működését s jogkörét stb. illeti, nem szabad elfeledni, hogy az a külföldi és magyarországi intézetekben egymástól lényegesen különbözik.

Hiszen méltóztatnak tudni, hogy például Poroszországban a fegyházigazgatónak főfeladata az irányítás, a tulajdonképeni vezetés; ott az igazgató az anyagok kezelésétől, az élelmezés gondjaitól s a vonatkozó számadások, stb.-től izolálva van, azokat a teendőket a gondnokok végzik.

Az igazgató ott a lelkészek és tanítókkal együtt a tulajdonképeni javításnak factora, továbbá az igazgató egyszerűsmind a felsőbb hatóságnak a börtönügyi kérdésekben tanácsadó, javasoló közege.

Magam is 25 esztendeig voltam fegyházigazgató, ekként bő részem volt az igazgatói állás minden dolga s feladatában, joggal elmondhatom tehát, hogy az administratio bajaival való túlterheltség, az ipar-üzlet-, élelmezés felügyelete, a számadások ellenőrzése stb. folytán kevés idő marad arra, hogy teljesen megfelelhessen azon kötelességeinek és azon hivatásának, a melynek teljesítését tőle a közvélemény, a szabály, a cél és célzat is megkövetel.

Igaza van azonban abban a t. előadó úrnak, hogy a büntetések nálunk jobbadán papiroson maradnak, hogy azokat keletlen nem hajtják végre, már pedig e nélkül nem várható, hogy a büntetés a bűnösre vonatkozólag elérje a megkívánt hatást.

S ez iránt megjegyzem, hogy Angol-, Francia- vagy Olaszország büntetőrendszerét s végrehajtását a Magyarországgal össze sem lehet hasonlítani, mert ott börtön- és fogház-büntetés s végrehajtás létezik, miglen minálunk, fegyház- börtön- és fogházbüntetés és végrehajtás áll és pedig határozottan mondhatom, hogy a büntetőtörvénynek azon beosztásának megfelelő, összhangzatos végrehajtás nélkül, hiszen a létező végrehajtási rendszabály avult, nem céltudatos s a viszonyok, gyakorlat s tapasztalat által megérelt újabb szabályzat kidolgozását s munkaanyagát a miniszteriumban ma is por lepi.

A büntetés érzettsége, hatása szempontjából én minden-
 esetre leghasznosabb s legcélravezetőbbnek tartom a szigorú
 magánelzárást, enyhébbe átmenőleg, a feltételes szabadságo-
 lási intézmény megtartásával, mert csak ez járhat sikerrel és
 csak így érhetni el a büntetési nemek azon összhangját, hogy
 a fegyházra ítélt súlyosabban szenvedjen, ezután a börtön s
 azután ismét a fogház következék, továbbá a büntetés is
 súlyosabbá tehető a visszaesőkre nézve.

Közigazgatási fogházakra is kiterjeszkedném, valamint az
 ügyészségi, illetve törvényszéki fogházakról is volna egy-két
 szavam, de az idő rövidsége folytán nem akarom a t. teljes-
 ülés figyelmét továbbra fárasztani.

Csak ismételhetem azt, hogy büntetési rendszerünkben a
 fokozatosság valóságos fából vaskarika, s nem felelhet meg
 célja s célzatának, mert nincs benne keresztülve az az elv,
 hogy egymásután sorakozzék fegyházbüntetés, a börtönbün-
 tetés és a fogház a megfelelő és okszerűen összefüggő végrehaj-
 tás sikeres módozatai és megoldásával.

Azt, ott hol csak börtön és fogház van, igen könnyen
 lehet a nálunk divó fokozatossági elvet végrehajtani, de a mi
 hármas rendszerünk mellett az majdnem lehetetlen.

És még csak azt említem föl, hogy a t. előadó úr néze-
 tem szerint a büntetési rendszerek tekintetében nem tett kellő
 s kimerítő különbséget.

Nagyiványi Fekete Gyula: T. Teljes-ülés! Vámbéry Rusz-
 tem t. tagtárs úr felszólalására vonatkozólag csak azt vagyok
 bátor megjegyezni, hogy a statisztikát ma már mi kriminalisták
 nagyon komolyan vesszük; hivatalos okmánynak tekintjük azt.

Dr. Doleschall Alfréd: A hivatalos statisztika a leg-
 gyanusabb.

Nagyiványi Fekete Gyula: De nem olyan statisztikát
 értek itt ez alatt, a mely hasból készül, mint nálunk igen
 gyakran, hanem az angol statisztikára gondolok, a mely már
 komoly tudományszámba megy s a melynek hitelt adhatunk.
 Méltóztassék csak figyelembe venni például azt, hogy három

év előtt összeírták Angolországának valamennyi szokásos iszákosát. Csakhogy ezen összeírás községenként, városokban kerületenként az összes megbízható tényezők bevonásával ment végbe. Vannak tehát megbízható statisztikák is.

A mi dr. Krohnet, a német börtönügyi főfelügyelőt illeti, a kivel személyesen érintkeztem: az ő működése alatt történt az, hogy a berlini Moabitot épen ő alakította át minta-czella fegyintézeté, továbbá csak öt éve annak, hogy Breslauban megnyitották azt a fényes, rövid tartamú szabadságvesztések számára épült czella-fegyintézet, melynek előzékeny és nagy-tudományú igazgatója, Bittner úrra felhivom a t. tagtársak figyelmét. Nem akarok a t. felszólaló úrnak ellentmondani, de mindenesetre sajnálnám Krohnet, ha eddigi elveiből engedett volna.

Dr. Vámbéry Rusztem: Nem engedett!

Nagyiványi Fekete Gyula: Én csak azt ismételhetem, hogy a magánelzárás rendszerét tartom a leghelyesebbnek, annak becséről meg vagyok győződve és e meggyőződésből semmit sem engedhetek. Azt hiszem, hiven vázoltam a közös elzárási rendszernek erkölcsi hátrányát és így — miután a t. felszólaló úr különben lényegileg az én elveimmel egyetértőleg nyilatkozott, — több mondanivalóm nincs is, csak azt akarom még megjegyezni, hogy a belga magánelzárási rendszer nem annyira rideg, hogy az illető fegyencz élethossziglan csak a czellában maradhatna, hanem tíz év elteltével elmehet, ha neki tetszik, a közös fegyintézetbe. De a mi embereink nem mennek el oda, hanem nagy részük élethossziglan megmaradnak czellájukban.

A mi pedig a louvaini fegyház tiszta levegőjére, napsugaras voltára vonatkozó megjegyzéseket illeti, én igenis ismételve azt követelem, hogy a világ minden fegyházában legyen kellő szellőztetés és napsugár, legyen olyan tisztaság, mint bármely minta nevelő intézetben. *(Helyeslés.)* Én igenis imádom a louvaini rendszert, mert nekünk fegyenczeink erkölcsét, egészségét védelmeznünk kell. *(Éljenzés.)*